

Наташа В. Нинчетовић
natasa.nincetovic@pr.ac.rs
Универзитет у Приштини са
привременим седиштем у Косовској
Митровици
Филозофски факултет

<https://doi.org/10.18485/knjiz.2022.12.12.4>

УДК: 821.111.09-31 Елиот Џ.

305-055.2

Оригинални научни чланак

Женско питање и концептуализација брака у *Мидлмарчу* Џорџ Елиот

Џорџ Елиот (George Eliot) често је била на мети феминистичке критике због конвенционалне карактеризације женских ликова. Циљ овог рада је указивање на чињеницу да су гледишта ове ауторке на женско питање и брак, иако утемељена у конзервативној идеологији, била оригинална и неконвенционална. Кроз *Мидлмарч*, по многим ремек-дело Џорџ Елиот, провејава импликација да жене у викторијанском друштву јесу ограничене својим родом, али и да оне посредством утицаја на мушкарце служе као морални узор и у том смеру треба да теже остварењу својих аспирација. Иако треба напоменути да јунакиња романа, Доротеја Брук, постиже неку врсту договора с друштвом, она то чини под сопственим условима, а епилог романа сугерише да, иако непознате, многе жене на сличан начин позитивно утичу на друштвени прогрес – кроз индиректан утицај у ограничене кругу познаника и пријатеља. У том смислу, судбина Доротеје Брук је репрезентативна и она велича мала дела обичних људи – људи који су у фокусу књижевног стваралаштва Џорџ Елиот. Када је у питању концепт брака, роман говори да је институција брака у кризи јер је заснована на погрешним вредностима. Брак не би требало сводити на друштвени уговор и у њега не треба срљати, већ га треба посматрати као прилику да кроз ближе упознавање себе и партнера изградимо добар и отворен однос. Супротно типичном викторијанском роману, овде је брак приказан не као крајњи циљ, већ као почетак заједништва које са собом доноси бројне изазове и проблеме, који се једино обостраном вољом и трудом могу превазићи.

Кључне речи: лутка, утицај/моћ, Доротеја Брук, Розамонд Винси, егоизам

Мери Ен Еванс (Mary Ann Evans), викторијанска списатељица која је писала под псеудонимом Џорџ Елиот (George Eliot), често је била на мети феминистичке критике због конвенционалне карактеризације женских ликова. Феминисткиње истичу јаз између неконвенционалног живота списатељице и репрезентације њених јунакиња. Како тврди Кен Њутн (Ken Newton), за разлику од Џорџ Елиот, која је живела онако како је желела, не базирајући се на мишљење своје околине, њене хероине углавном бирају интеграцију у друштво и обуздавање личних амбиција и циљева (Newton 1991: 551). Вирџинија Вулф (Virginia Woolf), с друге стране, наводи да је Елиот представљала „понос и узор свом полу“, али и да је ова списатељица, за разлику од својих хероина, успевала да реализује своје циљеве у свету којим су управљали мушкарци (Woolf 1953: 176). Зелда Остен (Zelda Austen) иде корак даље и тврди да су критичарке феминистичке

оријентације с правом љуте на Џорџ Елиот јер својим јунакињама није дозволила да воде испуњен живот какав је она имала (Austen 1976: 549).

Проза Џорџ Елиот је утемељена у конзервативној идеологији (Dolin 2005: 142). Стога њени ставови делимично одражавају доминантну идеологију епохе у којој је живела и писала, укључујући и уверење да се мушкарци и жене међусобно разликују. Разлике између полова јесу резултат „јединственог психолошког развоја сваке жене, који има за последицу велику разлику у односу осећања и менталне акције код мушкараца и жена“ (Eliot 2005: 467).¹ Полазно становиште овог истраживања јесте да је проза Џорџ Елиот, иако изгледа конзервативна, у ствари иновативна и неконвенционална. Њена неконвенционалност се састоји у намери да прикаже нова и другачија гледишта на важне аспекте „женског питања“ (*woman's question*)² као што су женско образовање и брак, а да притом не узима учешћа у распламсалој борби сифражеткиња за женска права, заступајући став да је еманципација жена део шире друштвене еманципације.

Иако је средином XIX века почела да се буди свест жена о њиховом подређеном положају, и даље је брак био приоритет за већину девојака на тлу Велике Британије (Fagence Cooper 2001: 18). Представници званичне идеологије (романописци, новинари, чак и сама краљица) чинили су све да охрабре жене да прихвате своју улогу супруга, мајки и домаћица, а колико су у томе успевали сведочи податак да је 1851. године само двадесет девет процената жена изнад двадесет година било неудато (Fagence Cooper 2001: 18). Супротно ставу доминантне идеологије, опус Џорџ Елиот одражава уверење да брак није женина једина каријера и циљ. Друштво не би требало да етикетира жене које имају друге аспирације и потребе. Поред тога, концепт брака био је у викторијанској ери тако уобличен да је захтевао редефинисање. Како примећује Норман Пејџ (Norman Page), Елиот је критиковала институцију брака по којој се брак сводио на уговор између две стране (Page 1993: 10). Како је развод брака до 1857. године било могуће добити само одлуком Парламента, било је скоро немогуће, нарочито за жену, изаћи из брака који би због промене у осећањима или неког другог разлога постао неподношљив.³

Како истиче Пејџ, Елиот је била уверена да је институција брака запала у кризу због тога што је била заснована на погрешним вредностима. Брак је, тврди Пејџ, у викторијанском добу често склапан вољом родитеља, при чему се водило рачуна о економским интересима будућих супружника. Поред тога, неретко је брак био плод пуке сексуалне привлачности (Page 1993: 14), која никако није представљала адекватну

основу за почетак заједничког живота. Елиот, која је важила за озбиљну списатељицу и интелектуалку, зазирала је од свега тривијалног и површног, па и од овакве концептуализације брака. За њу је брак представљао нешто много озбиљније и узвишеније од друштвеног уговора. Због тога је инсистирала да у брак не треба срљати – идеално, брак представља „заједницу која се формира у зрелости мисли и осећања, а заснива се једино на узајамном уклапању и обостраној привлачности“ (Eliot 2005: 11).

Женско питање

Као што је већ поменуто, Елиот се јесте бавила женским питањем, али само као делом опште еволуције друштва. Она је веровала да је Енглеска „сјајно друштво“ (Dolin 2005: 113), али да је његово напредовање неминовно и неопходно. У питању је, ипак, дуг и сложен процес. Списатељица се саосећала с проблемима женског пола, залагала се да жене добију једнако право на образовање и запослење, али је исто тако била свесна да ће њихова правна и политичка невидљивост још дуго остати чињеница.⁴ У складу с тим, Елиот није веровала да је решење у побуни, већ да се свака жена треба задовољити ограниченим утицајем на људе из своје околине и настојати да га искористи најбоље што може.

То пак не значи да проза ове списатељице не садржи имплицитну критику неиспуњеног и монотоног живота на који су жене припаднице средње класе биле осуђене. Треба имати на уму да је радња романа *Мидлмарч* (*Middlemarch*, 1871) смештена у 1832. годину, када жене још увек нису биле свесне свог неповољног и подређеног положаја. Како тврди Алтик (Altick), концепт префињености (*refinement*), који је промовисала званична идеологија, подразумевао је да припаднице средње класе не би требало да имају плаћен посао, осим у случају крајње нужде (1973: 51). образовање је у том периоду било родно и класно обележено. Женско образовање сводило се на овладавање вештинама, а прави циљ таквог образовања био је привлачење неке „добре прилике“ у виду богатог и угледног нежење. Поред тога, девојке нису имале нарочитог посла ни у домаћинству зато што је свака породица која је себе сврставала у средњу класу морала да има макар једну слушкињу. Према томе, жене су морале да се задовоље животом који је подразумевао да не раде, да им се сервирају мрвице знања и да се не баве кућним пословима. То је значило да им је живот био прилично монотон и неиспуњен.

Оваква слика идеалне викторијанке добила је и пригодан назив – лутка (*a doll*).⁵ Иако се заслуге за демолирање викторијанске лутке приписују Хардију, настојање да укаже на неиспуњеност и фрустрираност викторијанки свакако је присутно и у књижевном опусу Џорџ Елиот. Доротеја Брук (*Dorothea Brooke*), јунакиња *Мидлмарч*, дефинитивно представља лик који се не задовољава рутином једне лутке и даје све од себе да свом животу дâ неки смисао. Она стално говори о свом незнању и неискуству. Несвесна своје лепоте и пажње коју изазива, сматра да је физички изглед небитна категорија. Стиче се утисак да Доротеја нипошто не би желела да је сматрају лепом, верујући да би фокус на њен изглед одвраћао људе од оног што је имала да им каже. Њена жеља је да мушкарци у њој не виде лепу жену, већ пријатељицу на коју увек могу да се ослоне.

Кроз роман *Мидлмарч* све време провејава да су жене ограничене својим полом. Бити жена и желети да урадиш нешто велико и значајно није нимало лако у фиктивном свету Доротеје Брук. Ипак, то не значи да је Доротеја бунтовница која се бори за већа права жена.

Пошто не могу да урадим ништа добро зато што сам жена,
Стално тежим нечему што је ближе том (Eliot 2004: 7).

Овим стиховима из *Девојачке трагедије* почиње *Мидлмарч*. Елиот отпочиње причу о жени која успева да актуелизује своје потенцијале у средини која је спутава и ограничава, а да притом ниједног тренутка не помишља да напусти ту средину. Околности у којима се налази Доротеја Брук, репрезентативна хероина Џорџ Елиот, неповољне су по јунакињу. Она жели да учини нешто изузетно, нешто што ће је издвојити и што ће направити разлику у животима многих људи, али је свесна да тако нешто у учмалој и малограђанској средини каква је *Мидлмарч* није нимало једноставно. Оно што је највише спутава и намеће јој највећа ограничења јесте њен пол. Средина у којој живи оптерећена је предрасудама и стереотипима о женама, што значајно отежава достизање Доротејиних циљева.

Када је у питању моћ коју Доротеја и други женски ликови у *Мидлмарчу* поседују, треба прво разјаснити разлику између моћи и утицаја. Џудит Лаудер Њутон (*Judith Lowder Newton*) тврди да се у викторијанском периоду моћ приписује мушкарцима, док жене остварују утицај. То значи да се моћ везује за јавну сферу, којом су у XIX веку неприкосновено владали мушкарци, док је поље деловања жена била домаћа, приватна

сфера. Самим тим, утицај који су жене остваривале на мушкарце био је увек тајни, индиректан, неприметан (Lowder Newton 1981: 8). Ако посматрамо ликове у *Мидлмарчу*, однос између моћи и утицаја у корелацији је с односом о којем пише Лаудер Њутн. У фиктивном свету *Мидлмарча* мушкарци су ти који доносе одлуке и имају моћ, док жене делују посредно, кроз утицај који остварују на мушкарце. Тај утицај свесно користе како би оствариле своје циљеве. Кроз анализу односа Доротеје и Казобона/Вила (Causabon/Will), Розамонде Винси (Rosamond Vincy) и Лидгејта (Lydgate), као и Мери Гарт (Mary Garth) и Фреда Винсија (Fred Vincy) намеће се закључак да је у свим тим односима жена доминантна страна, страна која из потаје усмерава одлуке мушкарца. Тако Елин Ринглер (Ellin Ringler) примећује да Доротеја, иако се наизглед мири с конвенцијама и са својим подређеним положајем, остварује велики утицај на мушкарце с којима ступа у контакт, те се у тим односима увек испољава као супериорнија и психолошки јача страна (1983: 58). Иако је међу критичарима врло заступљен став да је Џорџ Елиот била више наклоњена мушком него сопственом полу, карактеризација мушких ликова у *Мидлмарчу* такву тврдњу доводи у питање. Иако мушки ликови имају много бољу почетну позицију од женских, они успевају да остваре своје амбиције само када их добра жена „узме под своје“ (Meyer Spacks 1972: 300). Типични примери су Вил Ладислав и Фред Винси. Како примећује Патриша Лоример Лундберг (Patricia Lorimer Lundberg), то што Вил постаје особа која има изванредан успех у јавном животу заслуга је Доротеје (1986: 278), која успева да обузда и усмери његову велику и неконтролисану енергију. Фред Винси се такође враћа на прави пут захваљујући жени, Мери Гарт. Иако је Мери скромнијег порекла од Фреда, она је морално и интелектуално на вишем нивоу од њега. Ипак, Мери се одлучује за њега зато што верује да би он имао велике користи ако би га добра жена усмерила и саветовала.

Имајући све ово у виду, не треба да изненађује тврдња Лоример Лундберг да је Џорџ Елиот била феминисткиња. Како тврди ова критичарка, Елиот се наизглед приклања конвенционалној репрезентацији женских ликова, али из њене прозе све време провејава уверење да је положај жена у викторијанском периоду био неправедан (Lorimer Lundberg 1986: 272). Постоји неколико чињеница које говоре у прилог претпоставци да се у роману *Мидлмарч* сусрећемо са субверзивним писањем. Прва је, тврди Лоример Лундберг, то што удајом за Вила Ладислава Доротеја чини најсубверзивнији могући акт у контексту који дефинише Џорџ Елиот (1986: 273). Други разлог је нагласак на женској способности, који је, како тврди Лаудер Њутон, одлика субверзивног писања (1981: 6). Наиме, иако је поље деловања женских ликова у прози

Џорџ Елиот ограничено на домаћу сферу, оне у односима с мушкарцима доминирају и успевају да остваре своје циљеве. Доротеја успева да позитивно делује на чланове своје заједнице, Розамонд успева да контролише (и спута) Лидгејта, Мери утиче на Фреда тако да он постаје бољи и одговорнији човек. Међутим, иако Лаудер Њутон истиче да остваривање женског утицаја подразумева одустајање од самодефинисања (1981: 4), то никако није случај када је у питању Доротеја Брук. Иако је главни циљ протагонисткиње *Мидлмарча* да чини добро и да помаже другима, она дефинитивно поседује аутономију. Доротеја је неко ко се не либи да увек и гласно изнесе своје мишљење, не обазирјући се на евентуалне последице.

Концепт брака у *Мидлмарчу*

У околностима у којима су шансе које се пружају женама ограничене, Доротеја увиђа да је брак једина прилика да се образује и да прошири своје искуство, али и утицај на околину. Како запажа да сама не може учинити ништа значајно у заједници у којој све одлуке доносе мушкарци, Доротеја закључује да ће одабиром одговарајућег сапутника посредно остварити своје циљеве – пружањем подршке супругу помоћи ће му да за собом остави велика дела. Оваква јунакиња сасвим одговара слици идеалне Енглескиње коју је, како тврди Долин, Елиот покушавала да створи. Њен опус одражава настојање да се женски ликови не приказују као нека врста искушења за мушкарце, већ као њихови помагачи и морални водичи (Eliot 2005: 142).

Већ на самом почетку романа увиђамо да је Доротеја прилично необична млада жена. Она о свему има мишљење, а то мишљење се често разликује од ставова средине. Брак не посматра попут већине својих вршњакиња, које у доброј удаји виде начин да себи обезбеде сигурност и благостање. Не, она жели супруга чији су циљеви високи и коме би могла да помогне у достизању тих циљева. Неискусна и склона да одлуке доноси на основу осећаја, она наивно верује да је гдин Казобон идеални брачни партнер за њу.

Како истиче Кара Вебер (Cara Weber), роман *Мидлмарч* представља имплицитну критику поимања брака као статичног концепта у којем долази до тренутног постизања заједништва (Weber 2012: 501). У том смислу, Елиот прави искорак у односу на своје претходнике, код којих је брак приказан као крајњи циљ и који обично наступа на крају романа. Кроз детаљан приказ изазова заједничког живота Елиот сугерише да брачни партнери с временом упознају један другог, из чега произлази импликација да је у питању однос који треба неговати и за чији успех је неопходан труд.

Брак са Казобоном не доноси ону врсту испуњености коју је Доротеја очекивала. Поставља се питање – где је ова хероина направила грешку? Све време њиховог заједничког живота Доротеја се труди да се прилагоди Казобону и да своје активности подреди његовим потребама. Проблем је у томе што у њиховом односу само Доротеја испољава ону врсту отворености и пријемчивости која је неопходна за стварање блискости. Доротејина грешка се састоји у идеализовању Казобона, којем она приписује особине које га не красе. Док се ова дивна млада жена труди да свом супругу на сваки могући начин буде од користи, он је нимало не уважава и не увиђа искреност и племенитост њених осећања, већ се боји да га ова интелигентна жена не цени довољно и да иза његових леђа охрабрује његовог рођака да јој се удвара.

У роману је нагласак на два неуспела брака – брак Доротеје и Казобона и брак Лидгејта и Розамонд. Док се први брак завршава смрћу господина Казабона, други је дужег века, мада је по свој прилици несрећан. Оно што им је заједничко јесте да је у оба случаја само један партнер отворен и спреман да се ухвати укоштац с изазовима и проблемима које брак носи. Док Доротеја и Лидгејт симболизују отвореност и спремност за компромисе, Розамонд и Казобон се понашају као да не живе у заједници, јер их окупирају само личне жеље и страхови. У таквим околностима, где један партнер не жели да заиста спозна другог и да се заједнички бори против свих невоља и недаћа, нема блискости и хармоничне заједнице. Док брак за Елиот представља „дијалектолошку размену“ и „тежак задатак спознавања друге душе“ (цит. у Мугон 2021: 11), оваква размена је готово немогућа ако се „нечија свест састоји углавном од личних жеља“ (2021: 11), што јесте случај кад су у питању Розамонд Винси и Казобон. Њихове жеље, али и страхови, често представљају препреку да макар покушају да разумеју друге, те погрешно тумаче туђе поступке, што продубљује отуђеност од партнера.

Ли Едвардс (Lee Edwards) тврди да је *Мидлмарч* роман о имагинативној енергији, под којом подразумева „менталну моћ да замислимо себе и друштво“ (Edwards 1972: 223). Ову моћ поседују Доротеја и Лидгејт, два главна лика у роману. Они су у стању да превазиђу лична ограничења и покушају да спознају и разумеју људе из своје околине. За разлику од њих, Розамонд и Казобону недостаје осећајност, која представља предуслов имагинације. У кључним и кризним тренуцима брака они не показују разумевање за мотиве и поступке својих брачних партнера, због чега брак запада у кризу. И поред свих напора да удовољи Казобону, Доротеја увиђа да „он никад не зна шта [јој] је на уму и не брине се. Он жали што се оженио [њом]“ (Eliot 2004: 137).

Критика је доста писала о (неправедно) оштрој карактеризацији Розамонде Винси. Ипак, треба напоменути да је Елиот веровала да је доминатна идеологија одговорна за појаву таквих себичних и манипулативних жена каква је Розамонд. Розамонд је на први поглед била све оно што се у викторијанском периоду очекивало од жене – лепа, смерна, кротка, прикладна, неупадљива. Међутим, то је само привид иза којег се крије тврдоглава жена одлучна да све подреди сопственим циљевима. Учена од малих ногу да се о женама суди на основу изгледа и опхођења, Розамонд се трудила да до детаља опонаша модел идеалне жене. Она све време глуми и том глумом успева да завара многе мушкарце, укључујући и проницљивог Лидгејта.

Сваки нерв и мишић би Розамонд свесно прилагодила док су је гледали. Била је по природи глумица и улоге су срасле с њом; глумила је чак и свој карактер тако добро те није знала да ли је тачно њен (Eliot 2004: 97).

Розамондин концепт брака резултат је идеологије женствености у складу с којом је васпитана (Weber 2012: 503). Њени ставови су махом обликовани романтичном литературом. Розамонд бира Лидгејта за мужа не зато што из односа с њим закључује да би он био добар муж, већ зато што се Лидгејт уклапа у слику идеалног мужа из сентименталних романа. Једно од његових главних преимућстава је то што није из Мидлмарча. Поред тога, Лидгејт поседује манире једног центлмена. Како Розамонд верује да она заслужује да се вине у високо друштво, у Лидгејту види мушкарца који ће јој то и омогућити. То што је млади доктор нећак једног барона његова је главна врлина у очима Розамонд Винси.

Брак Розамонд и Лидгејта је несрећан зато што Розамонд не жели да схвати шта брак подразумева. Она одбија да сазри, тврдоглаво верујући да Лидгејт треба да испуни њена очекивања и пружи јој живот какав заслужује. Док Лидгејт све време размишља у множини, она се током несрећних околности осећа превареном. Пред првим великим искушењем она се повлачи и ограђује од свог супруга, уместо да покуша да га разуме и пружи му преко потребну подршку.

Од егоизма ка моралној зрелости

Мидлмарч је, као и сви остали романи Џорџ Елиот, роман о друштву. Елиот је, као и Харди, увиђала сићушност и безначајност појединца у друштву. Међутим, она је

сматрала да свако треба да пружи лични допринос друштвеној еволуцији. Самоспознаја је, наводи Чапман, универзално решење за ову списатељицу: сваки појединац треба да открије ко је и шта жели, а затим да се потруди да постане најбоља могућа верзија себе (1968: 292). Најбољи начин да утичемо на еволуцију друштва јесте да правимо моралне изборе који ће нас претварати у боље људе, јер само ако се сваки појединац потруди да пружи свој максимум друштво може напредовати.

Мидлмарч говори да сви долазимо на свет морално незрели. Ту незрелост Елиот назива егоизмом и под њим подразумева неспособност појединца да замисли туђа осећања, мотиве и мисли. Типични примери егоиста у роману су Розамонд и Казобон, који не могу да отворе свој ум и издигну се изнад сопственог искуства. За разлику од Доротеје, која временом боље разуме себе и људе око себе, Казобон и Розамонд не доживљавају прогрес, код њих не долази до моралног сазревања. Окорели егоисти, они се уопште не баве битним, суштинским проблемима који се тичу њихове испуњености и среће. И једно и друго су оптерећени сликом себе у друштву, при чему та слика постаје важнија од суштине. Тако Казобон не жели да прихвати Доротејину помоћ, верујући да би то био знак слабости. Оптерећен страховима и несигурношћу, он не увиђа да Доротеја жуди за блискошћу и отвореношћу. Иако је ожењен женом која би све урадила за њега, он не мисли да је урадио нешто нарочито тиме што се оженио – „сем нешто што друштво одобрава и сматра да је прилика за венце и букете [...] оставиће за собом ону слику себе, коју су изгледа тако нужно тражили од човека“ (Eliot 2004: 225).

Међутим, како наводи Патриша Мејер Спакс (Patricia Meyer Spacks), егоизам је у извесној мери присутан и код других ликова, па и код Лидгејта и Доротеје. У роману се помиње да Розамонд никада заправо није мислила о самом Лидгејту, већ ју је занимао искључиво његов однос према њој. Ипак, ни Лидгејт се није трудио да проникне у мисли и тежње своје изабранице. Он узима њену глуму здраво за готово, не размишљајући о томе шта се скрива испод Розамондине привидне углађености. Такође, Доротеја, иако заиста жели да позитивно утиче на све људе с којима ступа у контакт, у браку с Казабоном види могућност да и сама напредује и постане учена и мудра (Meyer Spacks 2014: 69).

Иако Доротеја успева да пронађе смисао и испуњеност у средини која настоји да је ограничи, критика је често истицала да епилог романа заправо сведочи о томе да ова јунакиња није успела да актуелизује своје потенцијале. То се пре свега односи на чињеницу да Доротеја није изашла из оквира приватне сфере и задовољила се улогом мајке и супруге. Мејер Спакс наглашава да је у том погледу судбина Доротеје слична

судбини пречасног Фербрадера (Farebrother). Фербрадер је принуђен да живи скромно због тога што се стара о старијој сестри, мајци и тетци. Иако склон коцкању, Фербрадер је, као и Доротеја, у стању да остави личне интересе по страни и уради нешто племенито (Meyer Spaks 2014: 74). Упечатљив пример је ситуација када саветује Фреда Винсија како да придобије Мерину наклоност, иако и сâм гаји осећања према овој девојци. Доротеја и Фербрадер увиђају да су они појединци окружени другим људима о којима би требало водити рачуна. Роман нам казује да међуљудски односи пружају прилику да растемо и развијамо се, али да носе собом и велику одговорност. Како примећује Мејер Спакс, свет у којем живимо није савршен, али нам пружа могућност да волимо и да се усавшавамо (2014: 74). У том смислу, поступци Доротеје и Фербрадера не сведоче о њиховој потчињености, већ о њиховом сазревању и уздизању (2014: 74).

Закључак

У периоду у којем је Џорџ Елиот писала књижевна критика била је сурова према списатељицама. У жељи да буде озбиљно схваћена, али и због чињенице да је широј јавности била позната као ванбрачна партнерка ожењеног књижевног критичара, Мери Ен Еванс се одлучила за мушки псеудоним. Иако се јавно залагала за покорвање жена актуелном стању у викторијанској Великој Британији, заступајући став да разлике између мушкараца и жена постоје, овај чланак проблематизује тврдњу да је Џорџ Елиот била свесна неправедног и потчињеног положаја жена у викторијанском друштву. Она је сматрала да би жене требало да се помире са својом законском и политичком невидљивошћу, али се, с друге стране, залагала за једнаке шансе када је у питању образовање. Елиот је веровала да су жене моралније од мушкараца и да могу посредно утицати на еволуцију друштва кроз утицај на мушкарце. Иако је позиција жена у *Мидлмарчу* неповољна, женски ликови успевају да кроз утицај на мушке ликове остваре своје циљеве. Роман је типичан пример такозваног субверзивног писања, књижевног дела које је наизглед у складу с конвенцијама, а заправо их подрива на дубљем и скривеном нивоу. Мушки ликови у *Мидлмарчу* успевају да актуелизују сопствене потенцијале само ако их усмерава и води добра и мудра жена. Поред тога, импликација романа је да су и мушкарци и жене на почетку свог моралног развоја егоисти. Морално сазревање подразумева одбацивање егоизма и развијање свести о томе да нисмо сами, већ да живимо у заједници о којој морамо водити рачуна. Типични примери моралних

јунака су Доротеја Брук и пречасни Фербрадер, који су у стању да се издигну изнад личног искуства и преузму одговорност као чланови заједнице.

Када је у питању брак, кроз *Мидлмарч* провејава уверење да брак није крајњи циљ, већ почетак заједништва које са собом носи читав низ изазова и проблема. Услови за успешан брак су отвореност и спремност за упознавање са партнером. Брак Доротеје и Казобона, али и брак Терцијуса Лидгејта и Розамонде Винси, осуђени су на неуспех јер у њима не постоји онај минимум отворености и спремности да супружник покуша да сагледа ситуацију из угла свог партнера. Доротеја Брук чини најсубверзивнији могући акт удајом за Вила Ладислава – то је једини чин који не одобрава ни Казобон ни Доротејина најближа околина. Иако се на почетку њиховог односа Доротеја и Вил не разумеју најбоље, обоје показују спремност да се отворе према другом и да кроз заједнички напор изграде добар и близак однос. То потврђује хипотезу да је Доротеја неконвенционална јунакиња, увек спремна да каже своје мишљење и да своје замисли спроведе у дело. Ако је хероина Џорџ Елиот одустала од епског живота и наставила да живи у границама приватне сфере, учинила је то из племенитих побуда, побуда које ће утицати позитивно на напредовање њене заједнице. Судбина Доротеје, која за један део критике представља разочарење, пример је да и дела обичних људи садрже у себи могућност за херојска дела. У том смислу судбина Доротеје Брук је репрезентативна јер велича мала дела обичних људи – људи који су у фокусу књижевног стваралаштва Џорџ Елиот.

---

¹ Сви наводи непреведене литературе дати су у преводу ауторке рада.

² Женско питање у ужем смислу се у викторијанској ери односило на борбу сифражеткиња за право гласа жена, а у ширем смислу је подразумевало јавну дебату о женској природи и њеном друштвеном положају. Како су велики проценат читалачке публике сачињавале жене, женско питање је постало предмет бурне расправе и у друштву и у књижевности – друштвени и књижевни феномен.

³ Чак и када је Закон о брачним узроцима (*Matrimonial Causes Act*) ступио на снагу (1857), одредбе тог закона рефлектовале су двоструке аршине када су у питању мушки и женски пол. Мушкарци су имали право да се разведу ако би успели да докажу прељубу, али је жена могла да добије развод само ако је прељуба била удружена са насиљем, содомијом или инцестом. Међутим, како је развод био скуп, и након доношења закона стопа развода је била ниска, те је износила 0,2% крајем XIX века (Charman 1968: 285).

⁴ Женама у Британији забрањено је да гласају законима из 1832. и 1835. године. Борба за остваривање права жена на гласање била је дуга и мучна. У XIX веку сифражеткиње су успеле да се изборе за право гласа на локалним изборима. 1918. године право гласа добиле су жене старије од 30 година, а опште право гласа оствариле су тек 1928. године. Што се тиче законске невидљивости жена, Џон Стјуарт Мил (John Stuart Mill) наводи податак да су склапањем брака муж и жена постајали „једна особа пред законом“ (Mill 2017: 17), што је у пракси значило да је сва женина имовина прелазила у руке њеног супруга. Тек доношењем закона 1870. године (*Married Women's Property Act*) удате жене су стекле право на сопствену имовину. Поред тога,

---

отац је био законски старатељ деце. После смрти оца мајка би постала старатељ једино у случају да је то отац одредио у тестаменту.

⁵ За разлику од познатијег феномена „анђео у кући“ (*the Angel in the House*), овде је употребљен термин „лутка“ јер боље одражава имобилност и пасивност као кључне особине идеалне викторијанке. Како наводи Алтик, лутка је први пут поменута много раније него код Хенрика Ибзена – у Дикенсовом роману *Наш заједнички пријатељ* (*Our Mutual Friend*). Бела Роксмит је прва која изјављује да жели да буде нешто више од лутке у кућици за лутке (1973: 54).

Литература

Altick, Richard. *The Victorian people and ideas*. New York: Norton, 1973.

Austen, Zelda. "Why feminist critics are angry with George Eliot?". *College English* Vol. 37, No. 6 (1976): 549–561. <https://www.jstor.org/stable/376148> (преузето 27. 4. 2022).

Chapman, Raymond. *The Victorian debate: English literature and society 1823–1901*. London: Trinity Press, 1968.

Dolin, Tim. *George Eliot*. Oxford: Oxford UP, 2005.

Edwards. Lee. "Women, energy and Middlemarch". *The Massachusetts Review* Vol. 13, No. 1/2, Woman: an Issue (1972): 223–238. <https://www.jstor.org/stable/25088225> (преузето 20. 3. 2022).

Eliot, Džordž. *Midlmarč*. Prevela Krunica Trbojević. Beograd: Narodna knjiga-Alfa, 2004.

Eliot, George. *Selected essays, poems and other writings*. Uredio A.S. Byatt. London: Penguin Books, 2005.

Fagence Cooper, Suzanne. *The Victorian woman*. London: V & A Publications, 2001.

Lorimer Lundberg, Patricia. "Mary Ann Evans's subversive tool in 'Middlemarch'". *Studies in the Novel* Vol. 18, No. 3 (1986): 270–282. <https://www.jstor.org/stable/29532426> (преузето 1. 4. 2022).

Lowder Newton, Judith. *Women, power and subversion: Social strategies in British fiction, 1778–1860*, Ithaca: Cornell UP, 1981.

Meyer Spacks, Patricia. *The female imagination*. New York: Knopf, 1972.

Meyer Spacks, Patricia. "The power of 'Middlemarch'". *Daedalus* Vol. 143, No. 1 (2014): 64–76. <https://www.jstor.org/stable/43297287> (преузето 30. 3. 2022).

Mill, John Stuart. *The subjection of women*. Dingwall: Sandstone Press, 2017.

Myron, Magnet. "'Middlemarch' and the heart's reasons". *New Criterion* Vol. 39, No.5 (2021): 10–17. (преузето 25. 2. 2022)

Newton, Ken. *George Eliot*. New York: Longman, 1991.

Page, Norman. *Writers in their time: George Eliot*. Basingstoke: The Macmillan Press, 1993.

Ringler, Ellen. "'Middlemarch': A Feminist Perspective". *Studies in the Novel* Vol. 15, No. 1(1983): 55–61. <https://www.jstor.org/stable/29532203> (преузето 15. 3. 2022).

Weber, Cara. "'The Continuity of Marred Relationship': Marriage, sympathy and self in 'Middlemarch'". *Nineteenth-Century Literature* Vol. 66, No. 4 (2012): 455–530. <https://www.jstor.org/stable/10.1525/ncl.2012.66.4.494> (преузето 1. 3. 2022).

Woolf, Virginia. „George Eliot“. U *The Common Reader*, 166–176. New York: Harvest Books, 1953.

The “Woman Question” and the Conceptualisation of Marriage in George Eliot’s *Middlemarch*

George Eliot was often a target of feminist criticism due to her conventional representation of female characters. The aim of this article is to point to the fact that, although grounded in conservative ideology, her attitudes toward the “Woman Question” and marriage were original and unconventional. Although George Eliot’s views were ahead of her time, she did not take part in the ongoing struggle of the Suffragettes. Still, the implication of *Middlemarch* is that women were limited by their gender during the Victorian era. To be a woman and to want to achieve something grand and important is nothing but easy in the fictional world of Dorothea Brooke. The novel implies that opportunities for women were limited, but that women still could realize their aspirations through moral influence. Ideally, female characters in Eliot’s fiction function as moral guides exerting influence on men. Moreover, influence is the means for achieving their own goals. Although Dorothea Brooke achieves some kind of an agreement with society, she does so under her own terms, and the epilogue of the novel suggests that, although unknown, a lot of women in a similar manner positively influence the progress of society – by means of indirect influence in a narrow circle of friends and acquaintances. In this respect, the destiny of Dorothea Brooke is representative and it glorifies the modest contributions of ordinary people. When it comes to the concept of marriage, the implication of the novel is that the institution of marriage undergoes a crisis because it is founded on wrong values. Marriage should not be reduced to a social contract and it should not be rushed into, but it should rather be seen as an opportunity to create a meaningful and open relationship through closer insight into yourself and your partner. In Eliot’s opinion, a crucial requirement for a successful marriage is openness and maturity of thoughts and feelings. Contrary to how marriage is presented in a typical Victorian novel, in *Middlemarch* it is presented not as the final goal but as the beginning of a communion which brings many challenges and problems, which might be overcome only by mutual goodwill and effort. Her first marriage is unfruitful because there is no understanding between her and Mr. Casaubon. However, Dorothea’s second marriage is characterized by openness and her second husband, Will Ladislaw, is a man eager to be guided and helped. Their mutual openness and effort lead to mutual understanding and to the development of a relationship all couples should aspire to.

Key words: doll, influence/power, Dorothea Brooke, Rosamond Vincy, egoism

Примљено: 18. 4. 2022.

Прихваћено: 12. 6. 2022.